

JÉZUS FELTÁMADÁSA TÖRTÉNELMI TÉNY? IGEN.

SZABADOS ÁDÁM

Jézus feltámadása történelmi tény – állítják kétezer éve a keresztények. Vajon lehet-e ezt úgy is mondani, hogy a pontot a „történelmi tény” szavak után tegyük ki? Vagy Jézus feltámadása ugyanúgy hit kérdése, mint az, hogy Héraklész járt az alvilágban? Történészek számára az „Újszövetség” néven összegyűjtött első századi dokumentumgyűjtemény természetesen nem szent irat. Mint minden más ókori dokumentum vizsgálatakor, a Jézus feltámadásáról szóló beszámolók esetében is azt kérdezik, hogy van-e okunk az újszövetségi iratokban található információt megbízhatónak tekinteni. Az 1940-es években az Újszövetséggel foglalkozó kritikusok jelentős része még azt válaszolta volna, hogy Jézus feltámadása a tanítványok képzeletében zajlott le, de nincs, és nem is lehetett történelmi alapja egy ilyen eseménynek.

A terület egyik kutatója, William Lane Craig szerint az elmúlt hatvan évben érzékelhetően nagyot fordult az Újszövetséggel foglalkozó történész szakma általános hangulata; többségük ma már megkerülhetetlennek tartja a következtetést: a Jézus feltámadásáról szóló beszámolók a bevett történettudományos módszertan alapján hitelesnek tűnnek. Jézus feltámadása nem csak *lehetséges*, hanem *valószínű*, sőt *nagyon valószínű* magyarázata a kereszténység kezdeteinek (a valószínűséget természetesen a történettudomány, nem a kísérleti tudományok mércéje szerint értve).

MILYEN ÉRVEK SZÓLNAK A JÉZUS FELTÁMADÁSÁRÓL SZÓLÓ BESZÁMOLÓK HITELESSÉGE MELLETT?

Néhány éve *The Resurrection of the Son of God* (Isten Fiának feltámadása) címmel N. T. Wright Újszövetség-kutató több mint nyolcszáz oldalas tanulmányt jelentetett meg, melyben történész szemmel foglalkozik Jézus feltámadásának a kérdésével. Wright könyve nem az első ilyen tanulmány, de alapos munkával és az első századi júdaizmus irodalmának ismeretében összefoglalja, megerősíti és kiegészíti korábbi szerzők érveit. Wright szerint az üres sírra és a szemtanúk élményeire Jézus feltámadása ad *elégleges* és *szükségszerű* magyarázatot. Eléglegeset, mert megmagyarázza a tényeket, és szükségszerűt, mert semmilyen más magyarázat nem működik. A feltámadás mellett szóló érveket valóban nehéz félresöpörni, sok ismert gondolkodó jutott az érvek vizsgálatakor arra a következtetésre, hogy Jézus feltámadása megtörtént. Wright könyvének elolvasása után még az élete utolsó éveiben ateistából deistává váló brit filozófus, Antony Flew is elképzelhetőnek tartotta, hogy a Jézus feltámadásáról szóló történet igaz lehet.

A történeti érvek, melyek az Újszövetség-kutatók többségét meggyőzték a beszámolók hitelességéről, két tény együttállásából építkeznek. Az egyik tény az üres sír, a másik a szemtanúk beszámolóit a feltámadt Jézussal való találkozásról. Önmagában egyik sem lenne feltétlenül meggyőző, a kettő együtt azonban erősen valószínűsíti a feltámadás tényét. Ha nem lett volna

üres a sír, a zsidók vagy a rómaiak előhozhatták volna Jézus testét, amikor a tanítványok azt állították róla, hogy feltámadt. Ha nem lettek volna szemtanúi a feltámadt Jézusnak, az üres sír önmagában nem bizonyította volna, hogy ő feltámadt. A két tény együtt képezi a feltámadásról szóló beszámolók hitelessége melletti érvet.

1. *Az üres sír.* Az evangéliumok feltámadás-történeteiben sokan ellentmondásokra mutattak rá. Mások amellet érveltek, hogy ezek csak látszólagos ellentmondások, melyek könnyedén feloldhatók. Abban azonban mindenki egyetért, hogy a beszámolók közötti eltérések azt igazolják, hogy különböző forrásból származó hagyományok állnak az evangéliumok beszámolóí mögött. A történeti kutatásban az egymástól független források léte mindig erősíti azoknak a részleteknek a hitelességét, melyek mindegyik forrásban jelen vannak. A Jézus feltámadásáról az evangéliumokban fellelhető hagyományok egy dologban feltétlenül egyeznek: Jézus sírja húsvét reggel üres volt.

Újszövetség-kutatók szerint (az eseményekhez időben egyébként is közel íródott) Márk evangéliumának feltámadásról szóló hagyományrétege az Újszövetség egyik legrégebbi hagyománya, mely Jézus halála után néhány évvel már mindenképpen részét képezte a tanítványok hitének. Ez nem azt jelenti, hogy korábban nem hittek Jézus feltámadásában, de azt igen, hogy a feltámadás-hit bizonyíthatóan jelen volt az egyház egészen korai időszakában. Ókori dokumentumok esetében ilyen rövid időintervallum az esemény és az arról tudósító források között rendkívülinek számít. Történelmi eseményeket tényként fogadunk el akkor is, ha az események és az azokkal kapcsolatos beszámolók között ennél lényegesen több idő telik el (Nagy Sándor életéről Plutarkhosz négyszáz évvel az események után írt, mégis forrásként használja a történettudomány). Az üres sír ténye történeti szempontból cáfolhatatlannak tűnik.

A. N. Sherwin-White a római társadalom és az Újszövetség kapcsolatáról szóló könyvében, melyet a patinás oxfordi Clarendon Press jelentetett meg, amellet érvel, hogy legendák két generáció alatt sem voltak képesek teljes egészében elmosni valódi történelmi események emlékét. Az üres sírról szóló beszámolókról tudjuk, hogy ennél sokkal hamarabb, az eseményekhez egészen közeli időpontban már elterjedtek, ráadásul a beszámolók maguktól az események résztvevőitől és szemtanúitól származtak. És ami igazán érdekes: az erőteljesen ellenérdekelt ellenfeleik sem tudták ezeket cáfolni, mert a sír üres volt.

2. *A szemtanúk beszámolóí.* Az újszövetségi dokumentumok azt mondják el, hogy Jézus a feltámadása után számos alkalommal megjelent különböző embereknek és emberek csoportjainak. A szemtanúk beszámolóí elképesztően változatosak és egyáltalán nem olyanok, mint a kísértet-históriák. Jézus megjelent Júdeában és Galileában, a fővárosban és vidéken, férfiaknak és nőknek, egyéneknek és csoportoknak, egyszerre kettőnek, tizenkettőnek vagy akár ötszáz embernek, megjelent házakban és az utcán, látták őt távolról is és közelről is, sőt, sokan meg is érintették és együtt is ettek vele. Megjelent váratlanul is és előre megbeszélt időpontban, találkoztak vele tóparton,

hegyen, síkságon, látták őt ülve, állva és sétálva. Jézus tanította a tanítványait, kérdéseket tett fel nekik, beszélgetett velük, intette és bátorította őket. Nem csak négy szemközt, hanem úgy is, hogy mindenki jelen volt. És mindez negyven napon át zajlott!

Más forrásokból is tudunk Jézussal való találkozásokról. Két évtizeddel az események után Pál apostol ezt írta például a korinthusi gyülekezetnek: „Krisztus meghalt a mi bűneinkért az Írások szerint. Eltemették, és - ugyancsak az Írások szerint - feltámadt a harmadik napon, és megjelent Kéfásnak, majd a tizenkettőnek. Azután megjelent több, mint ötszáz testvérnek egyszerre, akik közül a legtöbben még mindig élnek, néhányan azonban elhunytak. Azután megjelent Jakabnak, majd valamennyi apostolnak. Legutoljára pedig, mint egy torzszülöttnek, megjelent nekem is.” (1Kor 15,3-8) A keresztényüldöző Pál megtérése önmagában is rengeteg kérdést vet fel, melyekre ő maga mindig a feltámadt Jézussal való találkozás elbeszélésével felelt. Érdekes azonban azt különösen észben tartani, hogy amikor Pál felsorolja a feltámadás tanúit (köztük a több, mint ötszáz embert), az említett szemtanúk közül sokan éltek még akkor, tehát ki lehetett őket faggatni az eseményekről.

A történetírói precizitásáról híres Lukács éppen ezt tette. A szemtanúkkal való beszélgetések és az eseményeknek való személyes utánajárás lett a forrása az általa megírt feltámadás-történetnek: „Miután sokan vállalkoztak már arra, hogy tudósítsanak bennünket a közöttünk beteljesedett eseményekről úgy, amint reánk hagyták azok, akik kezdettől fogva szemtanúi és szolgálói voltak az igének: magam is jónak láttam, hogy miután eleitől kezdve mindennek pontosan utánajártam, sorjában megírom azokat neked, nagyrabecsült Teofilus, hogy azokról a dolgokról, amelyekről tanítást kaptál, megtudd a kétségtelen valóságot.” (Lk 1,1-4)

Az evangéliumok beszámolójának hitelessége mellett azt az érvet is gyakran megemlítik, hogy a tanítványok élete és gondolkodása gyökeresen megváltozott, és (egyiküket leszámítva) mind meghaltak azért a meggyőződésükért, hogy látták a feltámadt Jézust. A tanítványokat láthatóan meglepte a feltámadás, és olyan erővel motiválta őket Jézus úr voltának hirdetésére, amely érthetetlen lenne, ha nem találkoztak volna a halálból életre támadt Jézussal. N. T. Wright szerint ha elutasítjuk Jézus feltámadásának tényét, tátongó szakadék marad az első századi történelemben, melyet semmilyen más magyarázat nem tud betölteni. Egyedül Jézus feltámadása képes megmagyarázni a kereszténység kezdeteit.

MIÉRT FOGADJÁK SOKAN MÉGIS SZKEPTIKUSAN A JÉZUS FELTÁMADÁSA MELLETTI TÖRTÉNETI ÉRVEKET?

Jézus feltámadásával kapcsolatban az az igazán érdekes, hogy ha nem feltámadásról lenne szó, pusztán történettudományi szemszögből megvizsgálva a forrásokat mindenki tényként kezelné, hogy a feltámadás megtörtént. Jézus feltámadásának erősebb történeti alapjai vannak, mint a legtöbb ókori eseménynek, csak az a baj vele, hogy feltámadás, és a halottak a mi tapasztalatainkban nem támadnak fel. Jézus feltámadása nem azért

problémás, mert a források gyengék és megbízhatatlanok lennének (éppen ellenkezőleg, a források rendkívül erősek és megbízhatók!), hanem azért, mert a források hallatlan dolgot állítanak: egy keresztrefeszített zsidó tanító visszajött a halálból!

Jézus feltámadását mindannyian igaznak fogadnánk el, ha nem lenne analógia nélküli esemény. A Jézus feltámadását elutasító Gerd Lüdemann szerint a modern tudomány bebizonyította, hogy a halál állapota végleges. Jézus testével tehát akármi is történt, egy dolog biztos: azon a helyen, ahova került, elrothadt. Csakhogy Lüdemann véleménye azt sugallja, mintha az ókori emberek nem tudták volna ugyanolyan jól, mint mi, hogy a hullák szétfoszlanak és nem kelnek életre! Ha volt olyan dolog, amivel kapcsolatban az ókori emberek nem voltak naivak, akkor az a halott testek szétfoszlásának véglegessége. Nem a halállal kapcsolatos tudása nagyobb a modern embernek, hanem az értelem vizsgálódásáról vallott nézete más. A modern ember egészen a közelmúltig zárt világegyetemben gondolkodott, és sokan még ma is így gondolkodnak. Immanuel Kant kizárta a transzcendens okokat a tiszta ész vizsgálódási köréből, Ernst Troeltsch pedig az analógia szükségességét tette meg a történelmi események értelmezésének egyik kritériumává. Ebben a szűk kritériumrendszerben Jézus feltámadása eleve nem történhetett meg, és akármennyi történelmi érv és bizonyíték szólna is mellette, ezeket mind el kellene utasítani.

Csakhogy Jézus feltámadásában éppen az a lélegzetelállítóan izgalmas, hogy analógia nélküli esemény. A halottak tényleg nem támadnak fel, de Jézus feltámadt! Ezért van kereszténység, erre a hírré épült a keresztény misszió, ez a tanúvallomás tette a kereszténységet néhány évtizeden belül a Közel-Kelet és a Földközi-tenger medencéjének legnépszerűbb vallásává. (Hatalmi szó és fegyverek nélkül!) Ha Jézus feltámadt, de az analógia elvéhez körömszakadtáig ragaszkodunk, nincs az a történelmi érv, amely elfogadhatóvá tenné számunkra a hírt. Ha Jézus valóban feltámadt, csak az analógia-elv felfüggesztése tehet bennünket nyitottá a történelmi érvek becsületes megvizsgálására. Az elmúlt évtizedek Újszövetség-kutatása pontosan ezt tette, és a történészek nagy része meghajolt az érvek súlya alatt. A kérdés most már az, hogy mi mit kezdünk ezzel a ténnyel.